

Dílčí úkoly k zápočtu – semináře Mgr. Šujana (KBO/4210, KBO/4238)**1. a 3. ročník ČJMVS**

Vážené studentky, vážení studenti,

Vzhledem k tomu, že je až do odvolání zrušena výuka, zadávám vám tímto dílčí úkoly k zápočtu. Veškeré výstupy zpracujte do textového dokumentu (nejlépe .doc, případně .docx) a soubor zašlete, prosím, na následující e-mailovou adresu: koronaujep@centrum.cz.

Pro studenty 1. ročníku (KBO/4210):

Pracujte na zadaných rozhovorech – výhradně **korespondenční, případně telefonickou formou, nikoli osobní kontakt! Chraňte sebe a zdraví druhých.** Hotové rozhovory zasílejte na zmíněnou e-mailovou adresu, včetně fotografií a potvrzených souhlasů s uveřejněním od respondentů.

ÚKOLY

Přečtěte si odborný článek o fake news – *téma*:

http://www.avcr.cz/opencms/export/sites/avcr.cz/.content/galerie-souboru/Omega_01_2018_web_mensi.pdf

ÚKOL Č. 1: Napište publicistický komentář v rozsahu 1 normostrany na téma „Co je to dezinformace?“

Přečtěte si odborný článek – Jan Jiráček: *Práce v médiích* – TEXT:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/552/PRACE-V-MEDIICH.html/>

ÚKOL Č. 2: Vypracujte následující zadání:

- Vysvětlete vaši pozici, kterou byste chtěli zastávat v *mediální organizaci* (v takové, jak ji popisuje J. Jiráček, který sem řadí: vydavatelství, televizní a rozhlasové společnosti, filmová studia, ale také internetové portály)
- V čem vidíte výhody on-line žurnalistiky?
- Popište hlavní rozdíly mezi spisovatelskou žurnalistikou a on-line žurnalistikou?

PRACOVNÍ LISTY:

- PŘÍLOHA Č. 1 - Korekturní cvičení – přepište texty 1 až 4
- PŘÍLOHA Č. 2 – Film Vrtěti psem – vypracujte jednotlivé úkoly

Termín odevzdání úkolů (č. 1 a č. 2) a pracovních listů je do 23. března 2020, a to bez výjimek (vše v jednom dokumentu).

ÚKOL Č. 3: Vypracujte následující zadání

Nastudujte si kapitolu č. 5: Zpravodajské žánry a jejich formy:

<http://www.munimedia.cz/book/7/pdf.pdf>

(s. 69-105)

Na základě získaných znalostí vypracujte na téma *Vládní opatření kvůli koronaviru*:

- krátkou novinovou zprávu
- agenturní zprávu (v rozsahu ČTK)
- tiskovou zprávu
- reportáž z vašeho trávení volného času v aktuální době.

ÚKOL Č. 4:

Najděte si článek v zahraniční rubrice některého z internetových vydání českých deníků (MF Dnes, Deník, Hospodářské noviny, Lidové noviny, Blesk...). Článek (**NIKOLI NA TÉMA KORONAVIRU**) překopírujte do textového dokumentu včetně jeho všech náležitostí (titulek, případně perex, domicil a další) a přetvořte jej do podoby televizní reportáže.

Televizní reportáž bude obsahovat:

STUDIO + 2 SYNCHRONY + 3 ASYNCHRONY + 1 GEROJŠ

Reportáž následně namluvte (soubor vytvořte pomocí diktafonu, messengeru nebo facebooku) a vše opět odešlete na e-mail.

Termín odevzdání úkolů (č. 3 a č. 4) je do 30. března 2020, a to bez výjimek.

Pro studenty 3. ročníku (KBO/4238)

Pracujte na zadaných prezentacích. Pokud by se doba pro uzavření škol ještě prodloužila, budu požadovat zaslání vašich prezentací včetně esejů také e-mailem.

ÚKOL Č. 1 - Karel Čapek – Od člověka k člověku I.

https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/17/od_cloveka_k_cloveku_i.pdf

Jde o chronologicky uspořádaný přehled článků, glos, sloupků, úvah a studií, v nichž se Karel Čapek na stránkách novin vyjadřoval o jevech každodenního života.

Vyberte si deset jeho textů, prostudujte si je a vyberte z každého z nich dobová slova, která se dnes už nepoužívají, případně se užívají v jiném kontextu. **Současně si z těchto deseti textů vyberte tři a ve formě vlastního publicistického komentáře popište, v čem se dnešní doba změnila.**

ÚKOL Č. 2 – TISKOVÁ KONFERENCE

Zhlédněte celou tiskovou konferenci vlády. Všimněte si vyjadřování novinářů při kladení otázek a vyjadřování i jazykové prostředky premiéra a vicepremiéra. Zaměřte se na *parazitní slova, paralingvistické jevy a jazykové prostředky přejaté z cizího jazyka do češtiny* (např. slovakismy) – 15. 3. 2020: <https://www.youtube.com/watch?v=NP8AjOR2pxo>

Termín odevzdání úkolů (č. 1 a č. 2) je do 23. března 2020, a to bez výjimek (vše v jednom dokumentu).

ÚKOL Č. 3 – str. 7 až 11 tohoto dokumentu – Přečtěte si článek Marie Čechová *Posuny v řeči profesionálních mluvčích veřejnoprávních médií* a napište esej v rozsahu 2 normostran, kde nejvýznamnější procesy v řeči mluvčích charakterizujete.

Termín odevzdání úkolu č. 3 je do 30. března 2020, a to bez výjimek.

Hodně zdraví!
Mgr. Kristián Šujan
KBO PF UJEP

PŘIPOMÍNÁM E-MAIL PRO ODEVZDÁNÍ:

koronaujep@centrum.cz

TEXT Č. 1

Korekturní cvičení nabízejí možnost procvičit pravopis obtížných jevů, a to i těch, které se v běžných školských pravopisných cvičeních nevyskytují. Zaměřují se nejen na jevy standardní, s nimiž se může kdokoli setkat v běžných textech, ale i na složitější interpunkci a pravopis cizích slov.

V následujících textech opravte všechny pravopisné chyby, formulace neměňte:

1.

Na Náměstí T.G.M. stává linka třista, která přijíždí z Prahy a pokračuje dále na Sever, tedy do Horní vsi a do Lhoty Pod Svinovcem. Tři stovka jezdí deně včetně weekendu, výjimkou jsou některé svátky, například Den české státnosti, Velký Pátek nebo nový rok. Druhá linka, číslo stovdvacet, je místní spoj, který pendluje mezi Železničním nádražím, náměstím a Základní školou. V příští sezóně má být jeho trasa protažena k novému aqua parku, hornovesský Obecní úřad však vsoučasnosti požaduje, aby byla prodloužena až k budově probošství kapituly v areálu tamnějšího kláštera Premonstrátů a na podporu svého požadavku sestavil tří-stránkovou petici, kterou během pouhých 15ti dnů podepsali tři pětiny místních obyvatel i primaballerina Národního divadla, která si jezdí obytýden do kláštera jakseříká dobyt baterky. Městský radniční spravodaj citoval v posledním čísle manžele Rotmajerovi ze Lhoty, podle nichž by v případě vyhovění petici bylo na místě uvažovat o vedení linky až na lhotské obratiště: prý by šlo „už jen o pouhé 11 % prodloužení trasi.“

2.

Naše firma se zabývá dovozem spotřební elektroniky z Čínské Lidové republiky v souladu s §125 obchodního zákoníku i se Zákonem č. 68/2001 sb.. Pro svůj další úspěch a růst vyžadovaný zahraničními vlastníky, musí vejít v soulad s tamějšími politiky, úředníky a lobisty, ale nesmí zanedbávat, ani další expanzi v ČR. Předčasem jsme proto přestěhovali hlavní pobočku ze sídla dceřiné společnosti na Zbraslavi do nového komplexu v Praze-Uhřetěvsi, a tři měsíce po té otevřeli kamenou prodejnu v Litovli, čímž jsme pokryli také značnou část Moravy. To však neznamená, že bychom neplánovali další rozšíření, ať už na jižní Moravu, kde máme z ekonomickogeografického hlediska nadstandardní podmínky, nebo do jihočeského kraje, kde nám pro denodenní

zásobování všemi typy zboží, ovšem citelně chybí dálnice D 3. Vesrovnání s některými jinými oblastmi, postrádajícími zkušené odborníky, se ale českobudějovicko pro nás jeví, jako nadějně. Dalším krokem v rozvoji firmy bude vylepšení e-obchodu, v němž budeme nově prodávat všechny výrobky až s 400 korunovou slevou a s pětadvaceti-denní lhůtou zplatnosti, což zákazníci jistě ocenní. Mimochodem, pokud máte zájem o aktuální ceník, kontaktujte naše marketinkové oddělení. A nezbývá než říct, že našim cílem samozřejmě je, rozdrtit konkurenci na padrť a dát jí, co pro to!

3.

Pátrání po příčinách utonutí porybného započal tím, že si vzal na paškál bratry Šerých, o kterých se vědělo, že k řece skoro každý den po práci utíkají před jízlivým sykotem svých manželek, a že jim občasně pytlacení prochází, protože jsou s porybným za dobře: každoročně pomáhali plýt rákosí a pečlivě se starali o plůdek v sátkách. Ptal se proto obou bratrů, nespátrili – li včera kvečer na břehu řeky něco jiného, než při svých předchozích návštěvách. Jiří Šerý nebyl s to vypovědět nic kromně několika plytkých poznámek o počasí a teplotě piva, které do sebe podle vlastních slov klopil po půllitrech tak dlouho, až vedle svého bratra usnul. Za to Ota se ukázal být dobrým pozorovatelem. Z obvyklého zamyšlení ho prý včera vytrhlo zaharašení v lískoví, bylo to támhle blízko toho můstku na shnilých pilotách. Nějaká osoba tam u země cosi kutila. Ota Šerý si nejdřív myslel, že je to zase jen někdo na pychu na ocůnech (v tomto oboru byl mimochodem sám vicemistr) ale za okamžik v zapadajícím slunci viděl, že se osobě pod prsty něco rudě zablýsklo. To ho tak zaujalo, že vyskočil, zvrhl pod sebou bytelné štokrle (běžnou rybářskou židličku by jistojistě rosedl), hrana štokrlete udeřila jeho spícího bratra do čela, načež tento zvířecsky zařval. Osoba na druhém břehu s sebou šklubla, celá jako by se zcvrkla, shrábla něco ze země a za chvíli zmizela z dohledu. Vzhled osoby Ota nedokázal popsat vůbec, protože kolem keřů bylo už takové šero, že nebylo poznat jak vypadá. Měl jen mlhavý dojem, že měla havranní vlasy po pás, ale jistý si tím nebyl. Ach, jo, takhle ji vyplašit, amaterismus, pomyslel si vyšetřovatel. Kdyby ji ještě chvíli nechali, mohlo to být všechno snasší. Teď je to ještě záhadnější než to bylo dnes ráno.

4.

Poprvé v historii jsou v České Republice povinné zimní pneumatiky. Je to velká revoluce a přestože se to mnohým nelíbí, jejich zavedení je zcela správný krok. Kritici tvrdí, že za plošným zavedením zimních pneumatik je gumařská loby, neboť výrobci pneumatik na něm vydělají nejvíce. Tato doměnka však není na místě, neboť podle statistik už zimní gumy používají asi dvě třetiny řidičů. Pneumatiky jsou dnes jiné, než jak je starší řidiči pamatují. Směs, která se dříve používala, byla kompromisem, gumy měly oproti dnešku průměrné vlastnosti. Moderní gumy jsou speciální: zatímco letní mají tvrdší směs, aby neměkkly při kontaktu z horkým asfaltem, zimní jsou naopak řidčí, aby přilnuli ke studenému. Výhodou je, že díky takovým gumám jsou dnešní auta na silnicích nesrovnatelně stabilnější, ale i tiší než byla ta stará. A ještě jeden argument; budete-li mít dvoje pneumatiky, vydrží Vám každé o polovinu déle na tu správnou se-zonu, protože půlroku budou zahálet.

TEXT Č. 2:

Vrtěti psem

1997 · Politické drama/Filmová komedie

Proč pes vrtí ocasem?

Jakou věc držela v ruce „albánská dívka“?

Vysvětlete termín *průzkum veřejného mínění*:

Vysvětlete výraz *aféra*:

Uveďte význam výrazů z novinářského slangu: *tiskovka*, *spot*, *titulka*, *otvírák*, *mítink*, *šot*.

Popište událost, z níž je tato fotografie (vlevo).

2. Posuny v řeči profesionálních mluvčích veřejnoprávních médií

- 26 Jak už jsme poznamenali výše, v současnosti je úroveň řeči národního společenství ovlivňována na rozdíl od minulých nejen století, ale i desetiletí především mediální komunikací, nikoli jen školou a krásnou literaturou, kdy se předpokládalo, kdo hodně čte (rozměj krásnou literaturu), dobře se vyjadřuje. Takto jednoduchá závislost (funkce) neplatila ani kdysi, natož pak v současnosti. Dříve se zdůrazňovalo, že se má mluvit dobře (v médiích působily posuzovací komise), nyní je třeba mluvit rychle – sdělit toho co nejvíce za jednotku času.

Média akustická a akusticko-vizuální působí plošně, ať si to připouštíme nebo ne. Určitý řečový jev užívaný v médiích, nesystémový a nefunkční, často odmítáme, kritizujeme jeho užívání, ale ozývá-li se či je vidět na každém kroku, všude kolem nás, časem naše pozornost k němu otupí, zvykáme si na něj a postupně i nám „vleze pod kůži“, a aniž bychom to činili záměrně, dříve odmítaný jev pronikne i do našeho projevu. Lze snad říci, že se otupuje jazykový cit, dokonce i profesionálních mluvčích. Jak ukážeme, zvláště časté jsou nenoremní syntagmatické konstrukce a záměny slov příbuzných, ale nesynonymních, a slov nepřibuzných, avšak zvukově podobných, paronym.

Pro sledování změn v řeči mediálních profesionálů a poloprofesionálů jsme si vybrali nikoli soukromé rozhlasové a televizní stanice nebo projevy e-mailové, facebookové či chatové – ty bývají zcela privátního rázu, nerespektující stylové kvality či funkční adekvátnost a často zaměřené na vytváření pozitivní tváře moderátora, na vyzdvihování jeho vlastní osoby (jáství), bez ohledu na zachování tváře spolukomunikanta/protivníka v debatě. Jako příklad uvedme pořad Jana Krause *Uvolněte se, prosím* nebo některé

POSUNY V ŘEČI PROFESIONÁLNÍCH MLUVČÍCH VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ

rozhovory moderátorů s politiky z protikladných politických skupení. Tam neplatí to, co je samozřejmé ve slušné komunitě, nepoškodit, neohrozit tvář partnera. Mluvčí má naopak jasný cíl – zaútočit na protivníka a zdeptat ho. Bohužel běžní uživatelé si postupně na hrubé až vulgární prostředky v komunikaci zvykají a stávají se k nim netečnými.

Nevybrali jsme si ani stanice vysílající pro kulturně nejnáročnější posluchačstvo, stanice, které se soustřeďují především na interpretaci hodnotné hudby i literatury a dalších kulturních děl (jako je stanice Vltava). Zaměřili jsme se na zachycování **nesystémových jazykových jevů** v řeči vybraných mluvčích, především na rozhlasové stanici ČRo Dvojka, již poslouchají různé sociální vrstvy, jak je zřejmé z telefonátů i e-mailů posluchačů, stanici vcelku kulturně orientovanou a informačně nosnou. Vůbec nehodnotíme hudební a zábavnou produkci.

Na námi vybrané stanici jsme zhruba od února do června roku 2013 sledovali pořad *Dobré ráno, Česko* od pěti hodin do půl deváté, pořad dialogizovaný, v němž dva mluvčí, muž a žena s příjemnými hlasy (zvláště J. Holoubek), přirozeně a živě komentovali denní události a tím se zdařile bránili formálnosti pořadu. K nim neodmyslitelně patřila i kultivovaná vystoupení Reginy Květoňové o aktuálních kulturních zajímavostech.

Na začátku představovaných řečových rysů mluvčích této stanice ve sledované době považujeme za významné uvést, že moderátoři *Dobrého rána* jsou vesměs pohotovými řečníky (projevy často mohou být jen polopřipravené, ba i nepřipravené), reagují okamžitě na partnery v komunikaci, a to nejen na rozhlasového kolegu, ale i na telefonáty či e-maily posluchačů. Aktuální děje či vzniklou komunikační či širší společenskou situaci přibližují s uplatněním vlastních subjektivních názorů. Někteří vynikají nápaditostí, jejich projevy jsou prosty invektiv. Jen ojediněle jsme se setkali s mírnou ironií, například ve zprávách o sportovkyni: *o finále si může jen zdát, zcela výjimečně se vyskytl vulgarismus, jako v reklamě na „plackobraní“: to je žraní* (domnívám se, že kvůli rýmování).

Ocenit je třeba po ránu tak potřebný vtíp, jemný humor: *Dopravní podniky jsou proto, aby lidi převážely, a ne proto, aby je převzely* (tím, že budou marně čekat na stanici).

ÚVAHY O ŘEČI

Moderátoři nepřekračující míru vkusného komentování neprosazují své osobní ambice, až na ojedinělé případy, například těch, kteří zaskakují o víkend. Někteří v pořadu představují své aktivity (do jisté míry jde o skrytou či otevřenou reklamu), sebe jako spoluaktéry dějů spjatých s významnými osobnostmi (*Jsem pyšná na to, že jsme souzněly*). Samozřejmě to neplatí o všech. Vkusné a kultivované jsou i pořady z pozdější doby a debaty s hosty Alfreda Strejčka, Václava Větvičky, Roberta Tamchiny a jiných.

28 Zachycovali jsme úryvky řeči moderátorů, hlasatelů (profesionálů) a jejich hostů, profesionálů nebo poloprofesionálů (spisovatelů, redaktorů, reportérů aj.), se záměrem zachytit v jejich řeči, usilující o kultivovanost a spisovnost, odchylky od obecně přijímané spisovné/standardní normy, a to anonymně.

V následujících řádcích postupně ukázkově probereme

- a) posuny ve slovní zásobě / v lexiku,
- b) posuny ve slovních/syntagmatických a syntaktických konstrukcích,
- c) posuny morfologické.

Zcela stranou jsme ponechali zvukovou stránku vystoupení; ta by si zasloužovala samostatnou pozornost.

a) Posuny ve slovní zásobě / v lexiku

Nejčastěji se setkáváme s nezáměrnou záměnou slov, se **záměnou paronym**, slov podobně znějících, avšak odlišného významu. To svědčí o neznalosti významu používaného výraziva, o nepromyšlenosti sdělovaného (leckdy nepřipraveného), o malé citlivosti pro jazyk. Ukažme, jak se posouvá význam: *Cholesterol, který v nich je* (ve vejcích), *není tak zásadní* místo *závadný*; *závažný* krok × *závažný* (významný × nutný dodržet). Trapná je záměna paronym, například *islámský* a *islandský*, směšná tehdy, jde-li zřetelně o přepřeknutí: *nějaké osvědčení* místo *osvěžení*.

Objevují se **záměny příbuzných slov**, ale významově nezaměnitelných: *poučná* předpověď (poskytující poučení) × *poučená* (vypracovaná na základě vědomostí), *očekávatelný* × *očekávaný* (možnost *očekávat* × obecný vztah k *očekávat*), knížka stojí *za zhlédnutí* místo *prohlédnutí* (uvidět, spatřit, event. dívat se jako

POSUNY V ŘEČI PROFESIONÁLNÍCH MLUVČÍCH VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ

divák × knihu zběžně projít), v životě máme určitá *periodika* místo *periody* (periodický tisk, tj. pravidelně vycházející, opakující se × časové úseky, období, po které se něco pravidelně opakuje), můžou za to lokální *topeniště* místo *topení* (místo, prostor, kde se topí × zařízení k vytápění), pojďme mezi *sprosté* lidi ČR × *prosté* lidi ČR (hrubé, vulgární × obyčejné, běžné), pan profesor *uvolil* místo *po-volil* (samo *uvolil* je noremní, zde by mohlo být *uvolil se*, tj. projevil ochotu něco udělat × *dovolil, přivolil k...*, tj. dal souhlas).

Zaznamenali jsme **záměny slov z téhož sémantického pole, ale nestejného významu**: *svádějí válku* × *bitvu, boj* (válka se vede, zpravidla se skládá z více bitev), *objevitelka* minisukně (objevit – objevitel – objevitelka, objevit, nečekaně najít, učinit objev) × *vy-nalézt* (vymyslet, vytvořit), spíše by se tedy mělo použít slov *tvůr-kyně, vynálezkyne*? Někdy se nerespektuje ustálená forma výrazu, frazeologizováno je *sladké dřevo*, nikoli *sladká loutna*.

Z touhy po neobvyklém, zpravidla knižním vyjádření užívá mluvčí slov cizího původu, avšak vadně: *Kolik sněhu v Praze na-padlo? Já bych to odhadoval sporadicky na třicet* (*sporadicky* znamená „řídce, vzácně“). Zatím jsme se s výrazem *sporadický, spora-dický* setkávali namísto paronyma *sporný/sporně*. U daného užití ve významu „přibližně“ nás nenapadá logické vysvětlení.

Dále sem přiřadíme slova užívaná **mechanicky**, bez zamýšlení, slova vycpávková, parazitní. Především uvedeme slova nebezpečná pro smysl výpovědi. Nejde nám o parazitní slova už dříve užívaná, jako *prostě, vlastně, prosím, jaksí, já nevím* (užité z rozpaků nebo jako „tik“): *Ta je spojená, já nevím, s drogami; To je například, já nevím, v Rakousku*, o opakující se *a tak dále a tak dále a tak dále*, aniž by šlo o naznačení neúplného výčtu. K slovům nebezpečně ohrožujícím smysl výpovědi patří *jako, jakoby*, protože někdy není zřejmé, srovnává-li se cokoliv s čímkoliv, nebo jde-li o výplňkové slovo: *člověk tam čas jakoby neřeší; co se týče jakoby měřítek; bě-hem jakoby noci; asi jakoby na hřišti; je-li tam jakoby nějaký resort*. Parazitní *jakoby* ovládlo mluvu, slyšíme ho všude, a to bez ohledu na styl projevu. Jistě jde o „nákazu v řeči“, takže bychom je mohli přiřadit k výrazům, o nichž jsme již psali.¹ Nevymizely však ani

1 Kapitola Móda, nebo náказа v řeči? v *Řeči o řeči*, 2012.

ÚVAHY O ŘEČI

bezobsažné obraty typu *rozhodl, jak rozhodl; dokázali jsme, že to dokážeme; (v Praze) jako takové*, příběhově pojaté jevy jako *volba prezidenta je o tom, studium je o tom*.

Na oblibě znovu získávají už dávno **opouštěné výrazy** (jim jsme se věnovali jinde), tady nám půjde o starý administrativismus *potazmo*, jež ani Slovník spisovné češtiny z roku 1978 neuváděl, ožil po roce 1989 a postupně se začal těšit oblibě, ale nejen jako výraz užívaný pouze v administrativě, administrativismu, ale i jako odborný a později i běžný výraz. Zdá se, že někteří uživatelé nevědí, co výraz znamená: *brát v potaz*, 'brát v úvahu', stč. *potaz*, 'dotázání, otázka, porada, rozmyšlení, váhání'; adverbium *potazmo* je vytvořeno ze slovesa *potázat se* málo produktivní příponou *-mo*; *potázat se* samo o sobě je zastaralé, užívá se ho zpravidla jen ve spojení *potázat se se zlou*, 'být odmítnut, špatně pochodit', viz i dějové substantivum *potaz* i slovesné substantivum *potázání se* (stč. *potázati se*, 'otázati se, poraditi se'). V našem případě hlasatelka zvolila slovo *potazmo* ve výpovědi bez další souvislosti *Neslyšela jsem žádnou kritiku potazmo ani od premiéra* (Co měla na mysli slovem *potazmo*? Snad *dokonce* nebo *také*?).

Pohyb doznává například i vyjadřování přibližné míry. Protismyslně užitě výrazy míry nacházíme i v rozhlasových pořadech. Na stanici ČRo Dvojka jsme zaznamenali případy takovýchto posunů: *Místo 22 miliard se vybralo bezmála 8 miliard* (jako by 8 miliard bylo více než 22 miliard, přitom se vybrala jen část předpokládané sumy); *Chce po H... necelou miliardu korun* (místo *téměř*), jde o vysokou míru, jak předpokládáme, a to i z pohledu hlasatele.

Pozastavíme se jen u výrazu *trochu*, jemuž jsme zatím pozornost nevěnovali a který v jistých kontextech působí paradoxně, třebaže bereme v úvahu i možnost jeho expresivního užití (viz frázem *to je trochu silný kafe*): *Může se vydat tak trochu do Brna a potazmo do zahraničí* (= a odtud do zahraničí); *Jsmo všichni trochu v šoku* (reakce na odpálení bomb), srovnej s tím starší výrok vysokého církevního činitele: *Je to tak trochu skandální*, a naopak pozdější (2016) *Tady máme trošičku rozpor*. Sice nikoli protismyslně, ale nelogicky působí i obrat: *trochu fanouškovsky, zato s nadšením*.

POSUNY V ŘEČI PROFESIONÁLNÍCH MLUVČÍCH VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ

b) Posuny ve slovních/syntagmatických a syntaktických konstrukcích

V ČRo Dvojka se vyskytuje i množství nenoremních **syntaktických konstrukcí**. Jako **parazitní** chápeme celé příslovecné konstrukce, například *zřetelové* (*co se týče, pokud jde*). Uvedeme jen několik příkladů, s nimiž se setkáváme i jinde: *Podali dostatečné informace, co se týče počasí / co se počasi týče* (někdy i *stran počasí*); *co se týče jakoby měřítek* (viz i parazitní *jakoby*); *co se týče pro Evropu; co se týče, když...* (viz i anakoluty) místo *Evropy*, *co se týče čeho* (viz i zastaralý tvar *týče se*).

Na ukázkou uvádíme další nenoremní konstrukce: *to zapříčiníte tím, že...* místo *toho dosáhnete tím* (*zapříčinit* znamená něco způsobit, zpravidla škodu nebo neštěstí, ale o to při vedení rozvíčky, při níž bylo spojení užito, nešlo).

Časté jsou **kontaminace** (směšování vazeb), **křížení slovesných konstrukcí**, vazeb: *tomu se chci vyvarovat místo toho se chci vyvarovat* nebo *tomu se chci vyhnout; jsme za to moc rádi* místo *vděční* nebo *jsmo rádi* (bez doplnění); *oblíba utrpěla své šrámy* místo *újmu* (šrám je rýha způsobená ranou, jizva po ráně); *pokud se vám stala tato zkušenost* místo *pokud máte stejnou zkušenost* nebo *pokud se vám stalo něco obdobného*; *vláda mohla vyčkat na rozhodnutí* místo *počkat* nebo *měla by vyčkat rozhodnutí* (konstrukce *vyčkejte na...* znějí pravidelně i v pražském metru).

Užívání **sloves** pouze s **levou valencí** (jednovalenčních) jako dvouvalenčních, pravolevých, v češtině nejběžnějších sloves: *auto havarovalo do stromu/sloupu/příkopu* (opakováno ve zprávách). Sloveso *havarovat* je pouze jednovalenční, a to levovalenční, se ZVS: $N_1 - VF$, eventuálně s rozšířením na $N_1 - VF - na N_2$, tedy *auto havarovalo*, eventuálně *na dálnici*, pokud chce mluvčí sdělit *do čeho, kam*, pak je namístě volit slovesa *vrazilo, spadlo*: $N_1 - VF - do N_2$.

Dále si všimněme: *byla to recese na komunismus* místo *parodie na komunismus / karikatura komunismu* (slovo *recese* funguje bez dalšího doplnění, srov. *z recese ho poválil na zem*); *rozhlas Junior doznal vaší pozornost, pakliže...* místo *získal* (*doznat* znamená, 'přiznat, uznat'; *doznal a pakliže* prostředky knižní).

Úsilím o **jazykovou ekonomii** dochází ke zkratům, jako *držitelka opakovaných Radoků* místo *opakovaně se stala držitelkou*,

budeme probírat singl (problémy lidí žijících bez partnera, zvláště osamocených, opuštěných), *známky s novou hlavou státu* (s vyobrazením nové hlavy státu).

32 Nekonvenční je užití některých **předložkových spojení**. Nebudeme se už zdržovat u frekventovaného přehodnocovaného fungování (z pozitivního na negativní) předložky *díky* namísto *vinou*: *Díky vzniku Slovenského státu byla rodina vystěhována*. Připomeneme ve zprávách o počasi vcelku pravidelně slyšené *Projdete s opatrností / s opatrností dojedete dále / s opatrností dojedete spolehlivě na místo* ve smyslu ‚opatrně‘, ‚při opatrnosti‘, ‚budete-li opatrní‘: $N_1 - Vf - Adv$ (*Martin jel opatrně*), $N_1 - Vf - N_4$ - při N_6 (*Martin při opatrnosti cestu zvládne*). Spojení ($N_1 - Vf - s N_7$ zpravidla signalizuje společenství, *Marta se procházela s Ivanem*). Připojujeme i nadbytečné užívání předložkového spojení *stoupla obliba ve spiritismu* místo bezpředložkového genitivu.

I v ČRo Dvojka se najdou případy prosazujícího se **posunu v pořádku slov**, zvláště předložek: *Pokládají se za nejspíš mrtvé místo Pokládají se nejspíš za mrtvé* (viz i zvrtnou formu slovesa, která může mít nejednoznačnou platnost, jak pasivní, tak aktivní).

Mluví odborník občas řekne dokonce pravý opak toho, co zamýšlel, tedy příjme se vyrovnává s **opakem sdělovaného**: *Díky jazykové bariéře jsou policisté s to řidiči poradit*, mluví chtěl říci *buď Policisté kvůli jazykové bariéře nejsou s to řidiči poradit*, nebo naopak *Po překonání jazykové bariéry jsou policisté s to řidiči poradit*; obdobně: *když se nepříznivá situace obnoví místo obnoví se příznivá situace*, nebo *nepříznivá situace se opakuje* (odbornice na léčení oteklých nohou). Z pozdější doby² pocházejí výroky *Abych neměl velkou díru ve svých neznalostech* (místo *znalostech*) i výrok týkající se inkluze (posunující význam): *Děti se školi ve školách, které mají speciální potřeby* (šlo nikoli o potřeby škol, ale handicapovaných dětí). Jindy je **sdělení víceznačné**: *Dívejte se na své oblíbené fotky s přáteli* (dívat se na fotografie, na nichž jste vy a přátelé, nebo dívat se na nějaké fotografie společně s přáteli?).

Nelogicky jsou stavěny i **věty Viktoriánské domy se netlučou s výškovými domy** (nejen nadbytečné opakování slova *domy*, ale

především pořádek substantivních spojení); aktuálně se vypovídá o výškových domech postavených dodatečně v blízkosti domů viktoriánských, podmětem mělo být spojení *výškové domy* (viz i v odborné mluvě hovorové *netlučou se*). Nelogicky vyznívá i informace s redundantním (nadbytečným) vyjádřením (*občas, vzácnost*): *Občasné vodní hry jsou tu vzácností, buď jen Vodní hry jsou tu vzácností, nebo Vodní hry jsou tu jen občas*.

Hlasatel si opakovaně neuvědomuje, že při oznamování času může, i když snad jen potenciálně, posluchače nechtěně dezinformovat, říká-li v sedm hodin (je) *sedmá hodina*, ta totiž právě uplynula, je sedm hodin od půlnoci, sedmá hodina skončila a začíná hodina osmá.

33

c) Posuny morfologické

Méně se setkáváme s **nenoremními tvary ohebných slov**, s odchylkami morfologickými či morfologicko-syntaktickými, neboť je zřejmé, že nižší jazykové roviny jsou v rozhlase přísněji kontrolovány než roviny vyšší, syntaktická a textová. Ty je ostatně náročnější sledovat, jak z hlediska dodržování, tak z hlediska posuzování nepravidelností v jejich stavbě. Podejme jen několik příkladů z ČRo Dvojka vyskytujících se v běžné mluvě, v médiích i v odborných projevech nemediálních. Jde o frekventované užívání hyperkorektního *dvěmi*, tvarů slova *práce* v 3. a 6. pádě podle vzoru *kost* (*pracem, pracech*), o nenoremní maskulinní skloňování přejatého, ale na-prosto zdomácnělého neutra *datum*: *datumu, datumem* (Akademická příručka českého jazyka již „v některých typech textů“ tyto tvary toleruje), o nenoremní skloňování cizích zeměpisných jmen, přitom jmen frekventovaných: z *Koreji* (analogicky podle *v Koreji*) místo z *Koreje* (podle vzoru *ruže*) nebo z *Korey* (podle vzoru *žena*). U téže hlasatelky téhož rána došlo k záměně slovesa produktivního typu 5. třídy s typem prosit 4. třídy: *začala dýmit* místo *dýmat*. Jen zřídka se v řeči moderátora objeví tvary *bysme, kdybysme* a zúženě *-í za -é*. Ve víkendových pořadech (s moderátory, kteří jsou na stanici ČRo Dvojka hosty) se setkáme s obecněčeským *-ej* v koncovce.

Velmi často zaznívá, stejně jako jinde, neohebná, **adverbiální podoba spoustu** místo skloňovaného tvaru substantivního: *Je*

napráso spoustu knih, Spousta lidí má řízení jako konička, Spousta lidí, když zasedne za volant, se úplně změní (i anakolut).³ Ojediněle jsme se setkali v komparativu s kombinací, redundancí syntetického a analytického tvaru typu *méně zřetelnější, více nápadnější*.

Povšimněme si ještě **záměny adjektiva s adverbem**: *Podíváme se přesně na předpověď počasí* místo *Podíváme se ještě na přesnou předpověď počasí*. Nejde o přesné podívání se, ale o přesnou předpověď. Za záměrnou osobní zvláštnost lze brát ojediněle užitou podobu *kvůlivá: kvůlivá zdravotnímu stavu*.

- 34 K pohybu dochází i ve vyjádření **kategorie času**. Opakovaně slyšíme: *ten bude vést Ministerstvo místního hospodářství místo povede*. Vcelku pravidelně se opakuje futurum místo prezentu (i v jiných médiích) v případech typu *Budu se na vás těšit* místo *Těším se na vás* (např. dnes po 11. hodině, ale to už slibovaný program začne). Řidčeji se objevuje náležité: *Už teď se na vás těším*. *Váš Karel Gott*.⁴

Stanice ČRo Dvojka nám ve svém ranním vysílání poskytla bohatý verbální materiál. Tento pravidelný pořad seznamuje posluchače s rozmanitými každodenními zvyklostmi i s aktuálními novinami. Přitahuje pestrostí informací podávaných živou, převážně kultivovanou konverzacionalizovanou formou, navazuje a udržuje pravidelné kontakty s posluchači, bezprostředně (přitom převážně vkusně a s osobním zaujetím hlasatelů) reaguje na jejich podněty. Reakce hlasatelů jsou poněkud nepřirozené jen ojediněle, a to v případech jako: *Kam knihu pošleme? // Do Hranic // Do Hranic na Moravě // No báječně!* (Jinam by to tak báječné nebylo?) Za poněkud méně vhodný někdy pokládáme smích hlasatelky, například: *Méne bouráme, ale když bouráme, tak to stojí za to. Chachachacha*.

³ O tom už zde v kapitole Co jazyk nabízí a uživatelé nedoceňují.

⁴ Módní, i na rozhlasových stanicích, je „přeuzovkování“, nadužívání uvozovek. V psaných/tištěných textech se uvozovky vyskytují v různých funkcích, takže je někdy obtížné odhalit, zda jde o citát, o distanci od něčeho, či zda jsou uvozovky zcela nefunkční, ale to ponecháváme stranou, viz příslušnou kapitolu *Paralingvální jazykové prostředky*. Zde jsme se pozastavili pouze u opakovaných verbálních sdělení typu *říká v uvozovkách*; že to je v uvozovkách *celosvětový trend*. Nedávno jsme zaslechli ve veřejném projevu (nikoli na ČRo Dvojce): *kuřičky nohy dole, kuřičky nahoře* místo v uvozovkách.

POSUNY V ŘEČI PROFESIONÁLNÍCH MLUVČÍCH VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ

Z ohlasů posluchačů usuzujeme nejen na vysokou sledovanost stanice ČRo Dvojka, ale zvláště na její pozitivní přijímání. Proto jsme si vybrali právě ji i s předpokladem, že může ovlivňovat publikum nejen názorově, ale i jazykově.

Poznámka a literatura

Východiskem této kapitoly byl referát Posuny v řeči moderátorů veřejnoprávních médií, přednesený na konferenci *Doświadczenie codziennosci w języku i w literaturze czeskiej*, konané v roce 2013 v Polsku, a vydaný ve stejnojmenném sborníku. Polsko: Poznaň, 2015, s. 405–411.

Akademická příručka českého jazyka. Pravdová, M. – Svobodová, I. (eds.). Praha: Academia, 2016.

Čechová, M. Přesnost a přibližnost ve věcném stylu. *Řeč o řeči*. Praha: Academia, 2012, s. 55–62.

35